

Проблеми методології та методики організації судової експертизи

Наталія Косміна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів, Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9334-1036>, e-mail: n.n.kosmina@ukr.net

Розглянуто одне з проблемних питань в судово-експертній діяльності — методичне забезпечення. Однією із закономірностей розвитку науки є систематизація накопичених у ній наукових знань. Судово-експертна діяльність у зв'язку зі змінами суспільного життя потребує теоретичного осмислення її понять, сутності, завдань, визначення напрямів розвитку й удосконалення. З метою організації ефективної системи забезпечення експертних досліджень насамперед необхідно звернути увагу на сферу порядку розроблення та застосування методик експертного дослідження.

Ключові слова: експертна діяльність; методика; експертне дослідження; якість; ефективність.

Problems of Methodology and Techniques of Organizing Forensic Examination

Natalia Kosmina

This article discusses one of the problematic issues in forensic expert activity - methodological support of expert activity. One of the regularities in the development of science is the systematization of scientific knowledge accumulated in it, forensic expert activity in connection with changes in social life, requires a theoretical understanding of its concept, essence, tasks, determination of directions of development and improvement. For the purpose of organizing an effective system for the provision of expert research, first of all, it is necessary to pay attention to the sphere of the procedure for the development and application of expert research methods in expert activities. This article considers one of the problematic issues in the theory of criminal procedure - the assessment of the admissibility of material evidence after acquaintance of the suspect with the materials and material evidence, as well as proposals to improve the rules of criminal procedural evidence, analyzed the content of certain provisions of the Criminal Procedure Code.

Key words: expert activity; expert research; quality; methodology; efficiency.

Сучасний стан і реалії розвитку України переконливо свідчать про те, що подальші перспективи судової реформи значно залежать від ефективності провадження державної політики щодо належного забезпечення судово-експертної діяльності. Нині цей напрям потребує вдосконалення та системного реформування з ураху-

ванням міжнародних європейських стандартів і сучасних досягнень науки та техніки в цій галузі знань. Сучасна система нормативно-правових актів, які регулюють судово-експертну діяльність в Україні, розгалужена; суспільні відносини, що потребують правового регулювання, є складними та специфічними. Для дослідження правово-

го регулювання таких відносин перед державою й сучасною наукою постають нові важливі завдання, що потребують розв'язання. Останнім часом, особливо після змін процесуального законодавства, постала нагальна потреба вдосконалити законодавство у сфері судово-експертної діяльності. Необхідно розробити та прийняти відповідний базовий Закон, який має бути якісним та ефективним. Нині для нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності характерні окремі прогалини та недоліки, які заважають повноцінному забезпеченню гарантій незалежності судового експерта та правильності висновку. Зважаючи на соціально-значиму функцію судово-експертної діяльності, зростання ролі спеціальних знань у судочинстві, розвиток теорії та практики судової експертизи зумовлює необхідність вивчення закономірностей єдиного теоретичного, правового, організаційного та технологічного забезпечення цієї діяльності незалежно від виду процесу [1].

Нові роди (види) судових експертиз виникають унаслідок, з одного боку, упровадження наукових досягнень в експертну практику за рахунок процесів інтеграції та диференціації наукового знання, з іншого боку, у зв'язку з появою нових об'єктів та нових експертних завдань у кримінальному, цивільному й адміністративному судочинстві.

На новому етапі розвитку судової експертології, від міждисциплінарної теорії до повноцінної науки про судову експертизу, питання генези нових видів судових експертиз по-

сідає значне місце в загальній теорії зазначеної науки. Спеціальні знання все активніше застосовують у всіх видах судочинства: кримінальному, адміністративному, арбітражному та цивільному. Із кожним роком розвиток науки, техніки та технології дає змогу залучати на допомогу правосуддю нові наукові та технологічні досягнення. Кількість судових експертиз, що проводяться, неухильно зростає, водночас зростає й проведення експертиз нових родів і видів. Поява нових об'єктів, сучасних засобів фіксування доказової інформації, нових способів її вилучення значно розширюють коло завдань, які ставить перед експертом судова й слідча практика, сприяють виникненню нових видів судових експертиз.

Ми вважаємо, що така актуальна проблема, як формування нових видів судових експертиз, достатнього наукового розроблення поки не отримала, генезу судових експертиз вивчено недостатньо. Нині виникла потреба систематизувати наукові та правові підходи до проблем методологічного, правового й організаційного характеру у сфері генези нових видів судових експертиз. Залишаються нез'ясованими деякі організаційно-методологічні аспекти процесу провадження нових видів судових експертиз, що переконливо свідчить про ступінь важливості цього питання в умовах сучасного розвитку судової експертології.

Необхідне теоретичне розроблення цієї проблеми. Дослідження методологічних, правових та організаційних аспектів розвитку нових видів

судових експертиз, розроблення алгоритму їх формування дасть змогу активніше розвивати судову експертологію загалом [2; 3].

Протягом останніх років в Україні спостерігається негативна тенденція щодо розповсюдження нових наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, у зв'язку з чим у 2024 р. тричі вносились зміни до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 770. Так, наприклад, донедавна крathom та його продукти не підлягали контролю та перебували у вільному доступі на території України. Постановою Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. № 1306 «Про внесення змін до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» список № 1 таблиці № 2 доповнили такими позиціями: «Листя (подрібнене чи ціле) рослини *Mitragyna speciosa* (Крathom (kratom, ketum, biak); Мітрагінін (*Mitragynine*)» [4].

Сьогодні в судовій практиці відсутні методичні рекомендації щодо дослідження та класифікації рослинної речовини, яка може належати до листя крathomу. Одним із підходів до дослідження крathomу може бути підхід за аналогією дослідження речовин рослинного походження, які належать до наркотичних засобів або психотропних речовин, а саме визначення морфологічних, мікроскопічних особливостей та основних наркотичних речовин [5; 6].

Можна простежити лише окремі спроби здійснення такого аналізу, що

зводяться або до розгляду загальних закономірностей судової експертології, або виявлення окремих проблем застосування спеціальних знань під час дослідження окремих груп або видів об'єктів (товарних знаків, фірмових найменувань та ін.). Безумовно, подібні теоретичні та практичні прогалини негативно впливають на практику призначення та провадження судових експертиз, результатів інтелектуальної діяльності з різних категорій справ, а також позбавляють теорію судової експертології значного пласта наукового знання. Розроблення методологічних підстав і розгляд теоретичних і правових проблем застосування спеціальних знань під час дослідження результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів, що мають особливу специфіку з позицій їхньої правової та гносеологічної природи, дасть змогу активніше розвивати судову експертологію загалом та її окремі напрями, пов'язані з формуванням інноваційних підходів судово-експертної діяльності об'єктів інтелектуальних прав зокрема [7; 8].

У зв'язку з зазначеним вище можна констатувати, що назріла об'єктивна необхідність виокремлення та систематизації судових експертиз нового класу, у якому на єдиній теоретичній основі, з урахуванням специфіки гносеологічної та правової природи, близькості розв'язуваних завдань, подібності методичних підходів до експертного дослідження об'єднані різні види експертиз. Це сприятиме розв'язанню особливо гострих для практики проблем вибору експерта належної спеціалізації під час при-

значення судової експертизи, визначення його компетенції, обсягу спеціальних знань для дослідження конкретного об'єкта інтелектуальних прав, щодо якого виникає протиправне посягання.

Перелік джерел посилання

1. Косміна Н. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.
2. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія. Київ, 2002. 199 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13915> (дата звернення: 12.09.2025).
3. Щербаківський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 560 с.
4. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : затв. постанов. КМУ від 06.05.2000 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.09.2025).
5. Хассан З., Музаїмі М., Наваратнам В., Юсофф Н., Сухаймі Ф., Вадівелу Р., Мюллер К. Від кратома до мітрагініну та його похідних: фізіологічні та поведінкові ефекти, пов'язані з використанням, зловживанням та залежністю. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*. 2013. № 37(2). С. 138—151.
6. Leksungnoen N. et al. Variations in mitragynine content in the naturally growing Kratom (*Mitragyna speciosa*) population of Thailand. *Frontiers in Plant Science*. 2022. Vol. 13. DOI: 10.3389/fpls.2022.1028547 (дата звернення: 12.09.2025).
7. Одерій О. В., Лисенко В. М. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів : наук.-практ. посіб. Харків, 2004. 164 с.
8. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : пост. Пленуму Верховн. Суду України від 26.04.2002 р. № 4 (зі змін. та допов.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02> (дата звернення: 10.10.2018).